

Hälsa, ekosystemtjänster och biologisk mångfald

Fakta

– biologisk mångfald

Biologisk mångfald (biodiversitet) är livets variation i alla dess former: från gener och arter till ekosystem och landskap.

Ekosystem är en fungerande enhet av samspelet mellan djur, växter och den fysiska miljön, t ex en sjö eller en skog.

Ekosystemtjänster är alla de grundläggande nyttigheter som ekosystemen tillhandahåller som är nödvändiga för vår överlevnad, t ex mat, bioenergi, vattenrening, klimatreglering, jordbildning, erosionskontroll och förmågan att lindra konsekvenserna av naturkatastrofer. Den globala FN-studien Millennium Ecosystem Assessment som slutfördes 2005 visade att 60 % av 24 undersökta ekosystemtjänster håller på att utarmas.

Resiliens är ett (socialt och/eller ekologiskt) systems långsiktiga förmåga att klara av och vidareutvecklas efter kraftig påverkan, t ex klimatförändringar. Det finns en stark koppling mellan biologisk mångfald och ett ekosystems resiliens och förmåga att leverera ekosystemtjänster.



Människans hälsa är beroende av en rik natur och fungerande ekosystem. Biologisk mångfald behövs också för att uppnå FN:s tre hälsorelaterade millenniemål. En rik och varierad vild och odlad natur bidrar starkt till att minska undernäringen hos fattiga människor som annars ofta äter ensidig kost. Över 50 procent av de kommersiella medicinerna som används idag kommer från naturliga substanser framför allt från regnskogen.

Ekosystemens tjänster

- Idag drabbar naturkatastrofer fattiga människor i allt större omfattning. Effekten av torka, översvämningar, flodvågor och insektsangrepp förvärras när mångfalden utarmas, och ekosystemens förmåga att ”buffra” mot naturkatastrofer minskar.
- Denguefeber, malaria, rabies och gula febern är sjukdomar som ökar i utvecklingsländer i sub/tropiska områden i och med att skogen avverkas eller ekosystem degraderas.
- Rent vatten är grunden för en god hälsa. Intakta skogar och ostörda våtmarker i flodernas avrinningsområden bidrar starkt till rening och god tillgång på vatten. Exempelvis fungerar våtmarksområdet Nakivubo i Uganda som ett naturligt reningsverk.
- En generell ökad kemikalieanvändning, samt en växande befolkning utan anpassning av sanitära anläggningar, leder till en ökad belastning på ekosystemen, vilket i sin tur leder till förorening av vattendrag, sjukdomsspridning och genetiska skador hos människor.

Mediciner

- WHO uppskattar att upp emot 80 procent av befolkningen i utvecklingsländer, framför allt fattiga, är beroende av traditionell medicin från naturen.
- Traditionell medicin odlas också i lokala köksträdgårdar och i traditionella odlingsystem. I takt med att dessa system försvinner, försvinner även den lokala kunskapen om traditionell medicin.
- Det globala marknadsvärdet för medicinalväxter överstiger 60 miljarder dollar årligen.
- Skydd av skogsekosystemets mångfald är avgörande för att insamlande av medicinalväxter ska kunna fortgå. Hälften av de ungefär 20 000 medicinalväxter som används idag hotas av utrotning.



Nutrition och hälsa

- Skogsprodukter såsom honung, vilda frukter, örter, mediciner, ved och träkol, ger inkomster och mat som bidrar till ett mer mångsidigt näringsintag och bättre hälsa. I exempelvis Laos och Tanzania kan dessa skogsprodukter stå för upp emot 80 procent av försörjningen på hushållsnivå.
- Ett varierat jordbruk med många olika grödor och sorter minskar risken för att hela skörden slås ut vid exempelvis torka eller av skadegörare. Det kan också bidra till en högre flexibilitet arbetsmässigt i odlingen och en mer näringsriktig kost som förbättrar hälsan för bland annat Aids-sjuka och deras familjer.
- Fisk, sniglar, snäckor och andra vattenlevande djur utgör en central del av kosthålllet för mer än en miljard människor i Asien. Den pågående utfiskningen i marina kustnära vatten minskar avsevärt de fattigas tillgång till animalieprodukter. Inom jordbruket används också alltmer pesticider/herbicer och konstgödsel, vilket leder till en ökad inlagring av gifter hos framförallt vattenlevande organismer, vilket i sin tur leder till hälsoproblem hos lokalbefolkningen.

Kontroversiella frågor:

1) **Vem tjänar på kunskapen?** Kunskap om traditionell användning av biologisk mångfald kan ofta användas i utvecklingen av moderna mediciner. Det förekommer även att företag och institutioner tar patent på genetiska resurser och relaterad traditionell kunskap utan att de ursprungliga förvaltarna vet om det eller får del av vinsten. Detta kallas *biopiracy*. Tillträde till och rättvis fördelning av vinster vid nyttjande av genetiska resurser och traditionell kunskap om dessas användning är föremål för en omfattande internationell debatt med förgreningar i vitt skilda fora som Världshandelsorganisationen och Konventionen om biologisk mångfald. Ett exempel på en konflikt är Indonesiens beslut att inte sända prover på fågelinfluensavirus till Världshälsoorganisationen i protest mot att de inte får möjlighet att ta del av nyttan i form av vaccin på rimliga villkor trots att de är ett av världens mest drabbade länder.

2) **Naturmediciner – verkningfulla eller ej?** Det råder fortfarande meningsskiljaktigheter kring det medicinska värdet av "naturmediciner". Dessa mediciner används utbrett av fattiga människor i Syd, men samtidigt menar kritiker att det i många fall saknas vetenskapliga bevis på effekten och att de i värsta fall kan ha allvarliga biverkningar. En viktig fråga är därför om – och i så fall hur – den formella sjukvården i större utsträckning kan samverka med den traditionella kunskapen.

3) **Fågelinfluensan** Massmedia har gett en bild av att flyttfåglar är en viktig spridningskälla – även om detta är fel – vilket lett till oroande förslag på avskjutning. Samtidigt innebär också masslakt på framför allt kycklingar att fattiga grupper drabbas hårt, eftersom de ofta är särskilt beroende av inkomster och protein från fjäderfä.

Rekommendationer: Viktiga frågor att ta upp i dialog med samarbetspartners och inom den egna organisationen

- Verka för att hälsospecialister och naturresursförvaltare i högre grad samarbetar inom olika utvecklingsprogram och sektorstöd.
- Integrera sanitära skyddssystem som avlopp, reningssystem och sophantering med miljö och naturresursskydd i projektplaneringen.
- Lyft fram vikten av lokal och traditionell kunskap eftersom ursprungsbefolkningars kunskap om mediciner och hälsa kan förbättra den allmänna sjukvården. Stärkt samarbete mellan olika avnämare som lokalbefolkning, traditionella botare, läkare, naturresursförvaltare, enskilda organisationer, läkemedels- och skogsbolag samt berörda myndigheter bör stimuleras.
- Framhåll vikten av nutrition och förebyggande hälsovård, genom att stödja odlingsystem med många grödor och sorter som ger fattiga människor mer näringsriktig mat. Hälso rådgivare bör utbildas i lokal mathållning för att bidra till att höja statusen på vilda grönsaker och lokalt anpassade grödor.
- Verka för långsiktig hållbarhet genom att lyfta fram vikten av att bevara sällsynta och hotade växt- och djurarter som kan användas för att gynna hälsan hos kommande generationer.

Förslag till ytterligare litteratur och referenser:

- Human Health and Forests. A Global Overview of Issues, Practice and Policy. Colfer, C. J. (ed.) (2008)
- Millennium Ecosystem Assessment synthesis report on Biodiversity and human health (2006)

SwedBio

SwedBio är ett program vid Centrum för biologisk mångfald (CBM) som startades 2003 på initiativ av Sida i syfte att främja ett pro-aktivt arbete med biologisk mångfald inom ramen för svenskt bistånd. SwedBio arbetar för att främja ett rättvist, hållbart och produktivt nyttjande, samt en god förvaltning, av biologisk mångfald som en bas för fattigdomsbekämpning. SwedBio stöder initiativ i Syd som främjar metod- och policyutveckling om biologisk mångfald och fattigdomsbekämpning. SwedBio kan också vid behov bidra med expertkompetens till Sida, t ex vid beredning och uppföljning av program inom olika sektorer.

Hemsida: www.swedbio.org
E-mail: swedbio@cbm.slu.se
Telefon: 018-672263